

שדה פרוידיאני, שנת אפס ב ELP,

מיגל באסולס

אנחנו נמצאים ברגע מכריע עבור האסכולה שלנו, האסכולה הלאקאניאנית של הפסיכואנליזה (ELP) מעצם ההקשר החברתי והפוליטי הפוקד אותנו בספרד. מדובר בקונוונקטורה הממקמת את האסכולה שלנו – כפי שמעולם לא קרה בעבר – כאחרת עבור עצמה, ועל כן היא ממקמת את כל אחד מחבריה כאחר לעצמו. קונוונקטורה זו עולה בקנה אחד עם מה שאנו מכירים כעידן חדש עבור האסכולות של האיגוד העולמי לפסיכואנליזה, AMP, תחת השם "השדה הפרוידיאני, שנת אפס". ה-ELP, האסיפה שלה, חבריה, אמורים לדעת כיצד לשוחח, מה אומרים הרגע הזה והקונוונקטורה הזו עבור כל אחד ואחד.

Zadig - זאדיג, הרחבה של האסכולה

"השדה הפרוידיאני, שנת אפס". (1) כך פירש ז'אק-אלן מילר, ב-11 ביוני 2017, את הרגע החדש של השדה הפרוידיאני ועל כן של שבע האסכולות של ה-AMP. כדאי לקרוא את הטקסט הקצר הזה בקפידה, ולקרוא שוב ככל שנדרש. ז'.א. מילר שם בו באקט – אקט הנשען על האיווי שלו בלבד – את הרגע החדש הזה. וכדאי לדעת האם אנחנו רוצים, או לא רוצים, לפגוש את ההשלכות שלו. אם קוראים אותו בצורה מעמיקה, טקסט זה, בו ז'.א. מילר מצהיר על עצמו, פשוטו כמשמעו, כ"אסיר בעולם שהוא עצמו יצר" – יכולות להיות לו השלכות דומות לאלו של ה"הצעה של 9 באוקטובר 1967 על הפסיכואנליטיקאי של האסכולה", אליה מתייחסות השורות הראשונות שלו. מדובר בלדעת האם הפסיכואנליזה בסופו של דבר "תניח את נשקה אל מול המבויים הסתומים הגוברים בציביליזציה שלנו", מבויים סתומים אותם אנו פוגשים היום בחזיתות רבות ובצורות שונות, בין אם מדובר בקונוונקטורה הפוליטית, ובין אם מדובר בהיבט הנוגע בנו, בקרוב ביותר בהתנסות שלנו, זה שבו האסכולה שלנו נדחפת להפוך ל"איגוד של פסיכותרפויטים", כפי שמצוין באתר הטקסט.

ראשית כל, עלינו למקם מה היא, ומה איננה, הרשת המונעת, החל מטקסט זה, בשם "זאדיג".
אזכיר להלן שתי פסקאות מרכזיות:

"הרשת הפוליטית הלאקאניאנית העולמית לא תזוהה עם ה-AMP וגם לא עם האסכולות שלה, אלא שהיאאקסטנציה במישור של הדעות. בשל כך היא תיהנה בכל מקום מתמיכת המוסדות שלנו וגם תהיה חלקמהשדה הפרוידיאני במובן הרחב של המילה. [...] במסגרת ההחלטות הראשונות שנקבעו על ידי, השדה פתוח ליוזמות! (יד חופשית ליוזמות!) על כן, "שדה פרוידיאני, שנת אפס". הכול מתחיל מההתחלה, מבלי להיירס, כדי להתעלות למישור גבוה יותר. בעקבות

אפקט רטרואקטיבי, אני עכשיו מבין מדוע הפסקתי את הקורס שלי בשנת 2011"^[1]

מה, אם כן, זאדיג, שנת האפס?

זאדיג הינה "רשת פוליטית לאקאניאנית עולמית". רשת המורכבת מקשרים, אינה פועלת בצורה היררכית, בדומה למוסדות "Up-Bottom" (מלמעלה למטה), אלא "Bottom-Up" (מלמטה למעלה). כמו כן, היא אינה מבנה - על, אינה תוספת מונחת ככובע קטן על האסכולות, על מנת להגן עליהן מפני אובייקט זה של חשש, שיכול להיות "הכניסה של הפוליטיקה לאסכולה", כפי ששומעים מדי פעם. הפוליטיקה, אם אנחנו מבינים באמת מה מונח זה רוצה לומר בהוראתו של לאקאן, נמצאת שם כבר מראשיתה של האסכולה. העניין כעת הוא לדעת להוביל אותה עד להשלכות הכי מרחיקות לכת שלה, בכל מקום ובכל חזית שבה אי-הנחת בתרבות מופיעה עבורנו.

כך, האסכולה וזאדיג אינם שני מרחבים נפרדים, אחד עבור הפסיכואנליזה, האחר עבור הפוליטיקה (בין אם היא פוליטיקה מפלגתית ובין אם לאו). אבחנה זו אינה בעלת ערך שימושי עבור הפסיכואנליזה, והיא עוד פחות שימושית על מנת למנוע את כניסתה של הפוליטיקה לאסכולה, מפני שהאסכולה, כמו הלא מודע, הינה הפוליטיקה עצמה. על כן, אין צורך להתאמץ לשווא על מנת ש"הפוליטיקה לא תיכנס לאסכולה" מכיוון שהפוליטיקה, (יהיה המובן שינתן לה אשר יהיה), כבר שם מלכתחילה, ולפחות מאז הטקסט של לאקאן על "הכוונת הריפוי", בו הוא מבחין באופן ברור בין פוליטיקה, אסטרטגיה וטקטיקה בהתנסות האנליטית. הבה נראה כיצד נגרום לה להגיח מתוך האסכולה עצמה, ובדרך הטובה.

אם כך, זאדיג הינה הרחבה של אותו מרחב, זה של ההתנסות האנליטית, זה של ההתנסות של האסכולה כסובייקט, ושל ההשלכות הפוליטיות שלה המועלות לרמה של הקבוצה החברתית, (ל"המון", במונחים של פרויד). וזאת, על פי העיקרון המוצג ב"פסיכולוגיה של ההמון ואנליזה של האני", בו פרויד מראה, מהעמוד הראשון, כי הפסיכולוגיה החברתית הינה הרחבה של הפסיכולוגיה האינדיווידואלית: "הפסיכולוגיה האינדיווידואלית היא מן ההתחלה, ובו בזמן, פסיכולוגיה חברתית, במובן הרחב אך המוצדק לחלוטין". [2] ציטטה זו מוזכרת פעם אחר פעם על ידי ז'אק-אלן מילר בנוגע לזאדיג.

לשים את כל אחד במקומו כסובייקט

מן הראוי להדגיש, כי השלכותיו של עיקרון פרוידיאני זה פותחו על ידי לאקאן, בהתנסות עצמה של האסכולה, כפעולה של הסובייקט של ההתנסות על הקבוצה האנליטית. כעת השאלה היא – ולדעתי זהו ההימור האמיתי שז'אק-אלן מילר השיק יחד עם זאדיג – לדעת אם אנחנו יכולים להרחיב את העיקרון הזה לקבוצה החברתית עצמה ולפוליטיקה שלה, מנקודת המוצא של הפסיכואנליזה. למעשה, השאלה אינה כל כך לדעת האם אנחנו "יכולים" כמו לדעת האם אנחנו "חייבים", כאשר מדובר בהישרדות עצמה של הפסיכואנליזה, כמקלט מפני אי-הנחת בתרבות. על מנת לבצע פעולה זו אנו זקוקים לאסכולה מוצקה, המעוגנת היטב בעקרונות האנליטיים.

זאדיג הינה רשת קשרים שנועדה לממש את הפעולה הפוליטית הזו. זו אינה אגודה חדשה עם תקנון, חברים ודמי חברות. זהו תוצר של האיווי של הפסיכואנליטיקאי, של האנליטיקאי של האסכולה, המגולם בפעולה המכוונת על ידי הוראתו של לאקאן. נותר עדיין לראות מה זה רוצה לומר עבור כל אחד מהחברים של שבע האסכולות של ה-AMP, ובמיוחד לאלו התומכים בסמכות שהועברה אליהם על ידן, דרך המינוי של האנליטיקאי של האסכולה. כך, לרשת זאדיג יש כבר "אפקט של בדיעבד" – ביטוי זה מופיע גם בטקסט של מילר, במקום מדויק מאוד – על האסכולה עצמה, כאשר הוא שם אותה אל מול המימד/האחריות הפוליטית שלה עצמה. כרגע, כנשיא של ה-AMP, אני רואה שזה אומר דברים שונים, כולל לפעמים אפילו סותרים. אין להצטרף על כך. אדרבא, עלינו לקחת זאת כנקודת משען, על מנת לעשות מרשת קשרים זו את המקום של שיחה אנליטית אמיתית, על האפקטים הרטרואקטיביים של מה שמכונה "המציאות הפוליטית של המדינה" על ההתנסות עצמה של האסכולה. כאן, שיחה אנליטית אמיתית לא יכולה להיות צירוף של מונולוגים, מלומדים, פחות או יותר, מתובלים, פחות או יותר, באידיאולוגיה, על מה שהינה אותה "המציאות הפוליטית" של המדינות שלנו. זה גם לא דו-שיח של חרשים, בה במידה וקיים משהו אחר. שיחה אנליטית יוצרת בהכרח שינויים בעמדות של אלו המשוחחים, ומקדמת את מה שז'אק-אלן מילר מציב – בטקסטים שלאחר הטקסט שהוזכר לעיל – כציר של השיחה האנליטית, כאשר הוא מבחין בינה לבין הנוסחאות הקאנטיאניות [3]:

1. לחשוב בעצמך.
2. לחשוב כאשר אתה מציב את עצמך במקום של כל אחד אחר.
3. לחשוב תמיד בהסכמה עם עצמך.

המשפט השני של קאנט – לחשוב כשאתה שם את עצמך במקום של כל אחד אחר – הוא החשוב ביותר מבין השלושה. למעשה, מדובר בהזדהות, הזדהות של זה שמאמין שהוא תמיד מבין את האחר, וחושב שניתן ממש לשים את עצמך במקום שלו, אבל, שבו זמנית, לא חדל מלהפוך את האחר הזה למה שהכי דומה לו עצמו. זהו העקרון של אפקט הקבוצה, שנידונה שלא להכיר בממשי שעליו היא מתבססת. השינוי הקל שהוכנס על ידי ז'אק-אלן מילר במשפט הזה של קאנט, חותר תחת הפעולה הזו של ההזדהות: לשים כל אחד – את כל אחד מהאחרים – במקום שלו כסובייקט, וזה משהו שונה באופן רדיקלי. זוהי נפילתה של ההזדהות הקבוצתית, במטרה ליצור אפקט של שיסוע הסובייקט במבנה של הקבוצה, בהצבעה החלטית על הממשי, שהופך את הקולקטיב לסובייקט של האינדיבידואל – בהתאם לביטוי של לאקאן [4] – הסובייקט עבור כל אחד מן האינדיבידואלים שבקבוצה. מדובר בלעשות מהיוצא מן הכלל, שהינו תמיד כל סובייקט בקבוצה, בסינגולאריות של הסנטום שלו, משהו בעל ערך בעבור כולם ובעבור כל אחד מהם. זה רק במקום זה, שכל אחד יכול לדבר בהכרח עבור עצמו, ושכסופו של דבר הוא יכול לדבר מתוך הסכמה עם עצמו, עם ה"הוא עצמו" הסינגולארי הזה, שהוא הסנטום שלו. זה שם היכן שכל אחד פוגש את הסינגולאריות שבו.

לייצר אפקט כזה בקבוצה מניח באופן הכרחי להציב את עצמך במקום של "פלוס אחד" של קבוצה זו, כדי לגרום להופעת מימד הסובייקט שלה. זה אומר בהכרח להיות כופר ביחס לאותה קבוצה. מה תהיה חברה של פלוס אחדים המזוהים עם אותה נקודה בקבוצה שאינה עושה קבוצה? תנו לי לדמיין את זה קצת: זאת תהיה חברה ללא כפופים וללא בלתי כפופים, חברה שבה כל סובייקט יעומת עם ההבדל המוחלט של הסינגולאריות שלו עצמו, כלומר, הוא יעומת עם מקומו כסובייקט. זו תהיה חברה ללא תלויים וללא בלתי תלויים, אלא תלויים זה בזה (*interdependant*) בברית, הבלתי ניתנת להפרה, של המילה הניתנת והמילה הנאמרת. לשם כך יש צורך בפוליטיקה של *gradus* ולא של היררכיה, כדי לחזור אל האבחנה שעליה ביסס לאקאן את האסכולה שלו. בהיעדרה של פוליטיקה זו, הפוליטיקה של ההיררכיות מטביעה, עם האינרציה שלה, את האפקטים הבלתי נמנעים של הקבוצה.

בחירתו של הכופר

זה במובן זה שנוכל להתייחס למה שהצענו לכנות "*aggiornamento*" (*ההתעדכנות*) הדמוקרטית של האסכולות שלנו. לא מדובר בפשטות רק על עדכון התקנונים, באותן הנקודות שבהן הן יכלו להקל על ייצוג גדול והשתתפות רבה יותר, הן של הרוב (*majorities*), והן של המיעוטים, בחיי האסכולה ובתפקודיה. מדובר קודם כל על הכנסה נחושה של השיחה (*conversation*) האנליטית על המבואות הסתומים של הציוויליזציה, היכן שהם מופיעים, ללא כל חשש משבר באסכולה כי, לאמיתו של דבר, היא עצמה הביטוי הטוב ביותר, בתור סובייקט של השבר ההוא, שבסופו של דבר, אנחנו מכנים סנטום. על כן, אני מבקש מ"כל אחד ואחד" מחברי ה-ELP, יותר מאשר מ"כולם", תשומת לב ומאמץ מיוחדים, כדי להיכנס לשיחה הזאת באופן ברור, כנגד הזרם של הלוגיקה הבדלנית ההולכת וכובשת את המדינה, ומעבר לכך. שיחה אנליטית על מה היא הדמוקרטיה בארץ ובאסכולה, על מהי מדינת חוק וחירויות אזרחיות. מדובר, ללא ספק, בבחירה, במובן המאד חזק של המושג שבבילנו, שבלעדיו לא תהיה לבחירה של האסכולה מובן משלה.

אפשר לבחור בין מונחים אלה: או שהדמוקרטיה מצטמצמת למסמן האדון הזהה לחוקיות, לנורמה המשפטית, או שדמוקרטיה זו נמצאת במקום של הסיבה, ששמה את כל אחד מהמשתתפים בה, במקום שלו כסובייקט, אותו הסובייקט שאנחנו אוהבים למקם תמיד "מחוץ לנורמה". כדי לתפוס את המובן המכריע של בחירה זו, לא יהיה זה יותר מידי, אם נתייחס לעבודתו של אלכסנדר קו'ז'ב (Alexandre Kojève) על "מושג הסמכות" שבאמצעותו הוא מגדיר את "החוקיות כגופה המת של הסמכות" [5]. זוהי בחירתו של "הכופר", שז'א. מילר ממקם, בסוף הרצאתו האחרונה בטורינו [6], בין המסמן אדון S_1 , לבין האובייקט a סיבת האיווי.

לא כל כך פשוט להבחין בין S_1 לבין a . האובייקטים a של העבר ממוחזרים פעמים רבות כ- S_1 חדשים. מצד שני, שאריות ה- S_1 הישנים הופכים לפעמים לאובייקטים סיבת האיווי, שבאמצעותם מאן דהוא (one) מסמך את עצמו. לדוגמה: אלוהים, מולדת, אומה, דמוקרטיה, רפובליקה, אסכולה, וגם פסיכואנליזה.

בשיחה אנליטית אמיתית (*veritable*) לא מדובר בלשחק בפוסט-אמת, הרמייה הרטרית האחרונה של המדיה של התקשורת ושל הנפשות היפות האינטלקטואליות, כדי לבטל פוליטיקה אמיתית (*veritable*) ולאשר ציניות כלשהי. בשיחה אנליטית, שבה כל אחד תופס את המקום שלו כסובייקט, מדובר בעצם בזמן של הפרה-אמת, של אותה אמת, שבו בזמן שהיא אומרת את עצמה, היא מראה שאין דרך חזרה מן האפקטים שהיא מייצרת אצל כל אחד. וזה ל"כל אחד ואחד" מביניכם שאני פונה אליו, כדי להיכנס באופן נחוש לעידן החדש הזה של השדה הפרוידיאני – שנת אפס.

1 : Allocution prononcée à l'Assemblée générale de l'Escuela lacaniana de psicoanálisis (ELP), tenue à Madrid le 10 novembre 2017.

Miller J.-A., « Champ freudien, Année zéro », Lacan Quotidien, n° 718, 11 juin 2017.

2 : Freud S., Essais de psychanalyse, Payot, 1981, p. 123.

3 : Miller J.-A., « Pour introduire NKM », Lacan Quotidien, n° 706, 25 mai 2017.

- 4 : Lacan J., « Le temps logique et l'assertion de certitude anticipée », Écrits, Seuil, 1966, p. 213, note 2 : « le collectif n'est rien, que le sujet de l'individuel ».
- 5 : Kojève A., La Notion de l'autorité, Gallimard, 2004, p. 63.
- 6 : Miller J.-A., « Les Hérétiques », 2e conférence de Turin 2017, Mental, n° 36, novembre 2017.

עריכה: יוטבת אלברבאום, תמי וייל ואנט פלד